

April

“Ik erken zijn ijver, natuurlijk; de mier is het hardst werkende schepsel op aarde – als er tenminste iemand kijkt – maar wat ik op hem tegen heb is zijn stupiditeit.” Aldus Mark Twain, de schepper van Huckleberry Finn en Tom Sawyer. Een grapje.

Lezer, hoe kijkt u tegen de mier aan? Geboeid en vol ontzag, totdat u ze in uw keuken betrapt? Grijpt u dan misschien meteen naar de lokdoos, waarvan u toch weet dat die voornamelijk neonicotinoïden bevat?

Wat denkt u, welk dier is in onze Hof het talrijkst? Dat verschilt weliswaar per seizoen, maar geheid dat we het bij de allerkleinsten moeten zoeken. Als we de grote schare onzichtbaren buiten beschouwing laten, komen we uit bij de insecten. Straks, als de bomen volop in blad zitten, maakt bijvoorbeeld de bladluis een goede kans de toppositie te verwerven in de rangorde der kroostrijke gezinnen.

Maar zover is het nu nog niet. In deze tijd van het jaar, de prille lente, is de kans groot dat de mieren met de eer te gaan strijken. Ik bedoel dan de Rode bosmier. Wat zeg ik? De Behaarde rode bosmier! Zodra de temperatuur regelmatig boven de tien graden begint te komen, zo rond half maart, laten ze zich zien. Ze ogen aanvankelijk wat sloom, maar verplaats u even in hun toestand, ze hebben maanden binnen gezeten.

Formica rufa, zo heet de Behaarde rode bosmier officieel. Het is een van de talrijkste mierensoorten van Nederland. Ons land telt 77 mierensoorten die inheems zijn of al langer dan tien jaar hier gevestigd en in totaal zijn er maar liefst 184 soorten geteld.

Thijsses Hof heeft minstens zeven nesten van de *rufa*. Niet van die enorme koepelnesten die u in het naaldbos kunt vinden, maar groot zijn ze wel, een beetje hoog en heel erg diep, bevolkt door duizenden en duizenden individuen.

Er staan geen bordjes bij die nesten. Jammer, je loopt er gemakkelijk aan voorbij. En dat terwijl het erg boeiend is een tijdlang bij zo'n mierenhoop te verwijlen. Oh, u bent bang te worden gebeten of met mierenzuur te worden besproeid? Laat u gerust stellen door Jac. P. Thijsses:

“Wonderen genoeg (...) om te maken dat, als ge weer eens een nest van rode mieren in ‘t bos aantreft, ge u niet vergenoegt met uw wandelstok er in te steken of een steen er op te gooien, om ‘t aardige gewriemel’ eens te zien – natuurlijk op een afstand. Neen, ga liever een poosje bij het nest zitten of liggen, dan krijgt ge veel aardiger dingen te aanschouwen. Maar liefst zo dichtbij mogelijk, dan hebt ge de minste last van de mieren. Er zijn altijd nog mensen die niet weten, dat de enige plekjes in ‘t bos waar misschien nooit een mier een voet zet, vlak bij ‘t nest zelf gelegen zijn.”

(Uit: Heimans en Thijsses, *Hei en Dennen*, 1897)

Indachtig Thijsses gebruikelijke aansporing “Let er eens op!” zou dit dan meteen het eerste onderwerp kunnen zijn om uw aandacht op te richten: klopt het wel wat Thijsses hier zegt?

Als er Behaarde rode bosmieren bestaan, zijn er natuurlijk ook Kale. Die hebben we niet in de Hof. Recent onderzoek suggereert overigens dat het hier niet gaat om twee afzonderlijke soorten, maar om twee variëteiten van dezelfde soort, en dat tussen de twee uitersten nog vele tussenvormen bestaan. Die kunnen misschien beter worden beschouwd als bastaarden, het laatste woord is hier niet over gezegd.

Hoe je een Kale van een Behaarde bosmier onderscheidt, laat zich raden. Van de laatste heeft het voorste deel van het borststuk op de bovenzijde veel staande haren. Nou ja, haartjes. U moet de foto's op de website *bosmieren.nl* maar eens bestuderen. Gelukkig is er ook een in het oog springend verschil: de Behaarde bosmier heeft subnesten, kolonies. Ga je daarin graven, dan vind je bovendien vaak meerdere koninginnen per volk. Die deelnesten hebben dezelfde nestgeur, wat onderlinge oorlog voorkomt.

Waartoe zijn Behaarde rode bosmieren op aarde? Hier zou ik koning Salomo kunnen citeren, u weet wel: “Ga tot de mieren, gij luiaard”, maar die waarneming is toch eigenlijk tamelijk oppervlakkig. En in onze tijd van burn-out en stress is zo'n aansporing niet bevorderlijk voor de volksgezondheid.

Rode bosmieren zijn enorme insectenverdelgers. Alles wat maar knaagt aan blad en bast vreten ze op. Voor de mens zijn het uitgesproken nuttige dieren. Geen wonder dat ze tot 2017 beschermd waren onder de Flora-

en Faunawet. In de bosbouw is men dol op ze. De werksters uit één enkel nest kunnen op jaarbasis miljoenen prooidieren aan, grotendeels planteneters. Geen wonder dus dat, historisch gezien, de verspreiding van Rode bosmieren in belangrijke mate is beïnvloed door bosbeheerders.

Ooit werd in Thijssse's Hof een tijdelijke zomerkolonie ontdekt. De mieren hadden zich bij de Ratelpopulier op de dennenheuvel genesteld om optimaal te profiteren van de bladluizen in die boom.

Die bladluizen leveren honingdauw, een belangrijke voedselbron. Ze zuigen continu plantensappen op en nemen daaruit vooral de mineralen en eiwitten op. Het teveel aan suikers scheiden ze af, dat is de honingdauw. De mieren "melken" de luizen door ze met hun voelsprietten te kietelen. Daarvoor klimmen ze zonder bezwaar in de hoogste bomen.

Rode bosmieren beschermen de luizen tegen predatoren en in de winter worden de bladluizen meegenomen in het nest, waarna ze in het voorjaar weer uitgezet worden in de bomen. Dit is je reinste veeteelt, en het zal u dus niet verbazen dat het vee, net als bij ons, ook wordt opgegeten.

Bij ons zat het hoofdnest vanouds naast de sokkel waar Erik op troont. Daar werd het iedere winter geplunderd door de Groene specht. Doordat mieren 's winters veel dieper zitten dan de Groene specht graaft, heeft het volk dat gemakkelijk overleefd. Wel veroorzaakte het gegraaf dat het nest steeds dieper kwam te liggen. En de randen van de nestopening, bemest met de afvalstoffen die de nijvere mieren uit hun kolonie verwijderden, raakten begroeid. Dat zorgde voor teveel schaduw. Na enige tijd besloten de mieren tot een grote volksverhuizing, eerst naar de zonnige bosrand links van het beeld en later naar de plek bij het pad waar het nu ligt. Om precies te zijn: als u bij de lange houten bank het pad naar de uitgang inslaat, ligt het meteen rechts. Goed kijken!

Zo'n verhuizing is een democratisch proces. De mieren stemmen letterlijk met hun voeten door heen en weer te lopen tussen de alternatieven. De plek met de meeste mieren wordt gekozen.

Langs het pad tussen zandverstuiving en bijenkast ligt aan de linkerkant, half overwoekerd, ook een subnest, ideaal om alles op uw gemak te bekijken. Ik heb er laatst mijn driejarige kleinzoon naast gezet, die onder de indruk was van de hoeveelheid diertjes en hun onontwarbare gekrioel. Hij wilde best wel een mier op zijn hand zien lopen, maar vond het te eng om het monster weg te blazen, dat moest opa doen.

Ook is er bij de vogel-voederplek naast het instructielokaal een nest. Hier betreft het een onvrijwillige vestiging: de ijverige mieren hadden zich twee winters geleden een warm en voedselrijk onderkomen in ons instructielokaal verschafte, waar onze onverschrokken hovenier ze met bezem en stoffer-en-blik uit heeft verwijderd. Sindsdien leven ze in ballingschap, maar klachten zijn nooit vernomen.

Rob van Dam

* Met dank aan Dik Vonk voor het delen van zijn mierenwijsheid.

<https://www.facebook.com/140635322656224/videos/388455378600589>

